

אף-על-פי-כן נראה כי הרומנטיות, כמוה כציניות, כספקטיות או כראציונליזם, כראוותנות או כתוקפנות, עמדות-יכוד הן באדם, ובשינויי-עצמה-היטעם, או שמה בחילופי-מסווה וכסות, הן הזורות ומתקבעות בנו בכל דור ודור. אין ספק כי גם בדורנו זה, העושה לעג כשלמה ורבה כשריון, אורב במסתרים, בחביוני-הנפש, לומנטיקן נפעם, הומה, בכיוון הווה, אשר ישיש לדאוב בדאבונותיו של הקרתן האשכנזי המתבגר, אותה המתאבד של לוטה, משעה שיתנום לפניו בספר, לא כי, אפשר שאת משגבו הבטוח ביותר של אותו הדליאשים ימצאו בוחני-כליות-ולב דווקא מאחרי סכך העמדות-הפנים של „ביט-ניקים“ שבעי-רעבים ושאר נציגים מופלאים של מדינת-הסעד וכלכלת-השפע...

אם כה ואם כה, טוב הדבר שנתכפדנו עתה בתרגומה של יצירת-מופת קטנה זאת, ולא עוד אלא שבבת-אחת זוכינו בשני נוסחים של תרגום. טוב הוא הדבר, מפני שכל פגיו שה, בין חדשה בין מחודשת, עם יצירת-מופת היא בגדר מבחן הדדי מאלף — הן לנו והן ליצירה, וטוב הוא הדבר גם משום שהזדמנות זו להשוואת שני תרגומים „סיי-מולטניים“ — אף אם, כמוכּן, לא במכוון זומנה לנו — יש בה ללמד לקח להועיל.

בשבח תרגומו של קצנבלוגן ניתן לומר שהוא עשוי בהערצה גדולה למקור, בלי שום נסיון להתהדר בנוצות-סגנון-ומליצה על חשבוננו, מתוך חרדה לנאמנות ולדיוק כמו גם מתוך חתירה עקיבה לפשטות ולבהירות — אבל תכופות נדמה כאילו יותר מדי שקד על הפשטות ועל שטף-הדיבור עד שהוא מגיע לפשטנות ולחדגוניות במקום שאין הענין סובל זאת. והיפוכו הגמור כמעט — הן לשבת והן לגנאי — בתרגומו של אבי-שא.ל. להדגמת דברינו נביא פסוקים אחדים, לקוטים באקראי, משני התרגומים המקבילים:

ו הואל בטובך להגיד לאמי, כי אמלא שליחותה בנאמנות ובקרוב אכתוב לה

על כך. (קצנבלוגן)

הואילה בטובך והגדת לאמי, כי במיטב כוחתי אפעל בשליחותה, ואמהר ככל

רגשות של עליונות, רחיעה מוסרית, בוז ובחילה. יש בו, למען האמת, גם כדי להלך על הקורא, ואם גם באורח בלתי-אמצעי בלבד, משהו מן הקסם הדימוני הגס שבכוחו, בעיקר, הצליחו הללו, ובראש-וראשונה נבין אם ומפקדם, להשתלט על גפש עמם, לצעיריו ולזקניו, ולהמם כל-כך את אויביהם ואת קרבנותיהם, בתוך גבולות גרמניה ואחרי-מכן מחוצה לה. ולמען האמת הרי, תוך עיקוב אחר הפוכות רוחו ותגובותיו של זה או אחר מן הנאשמים (בפרט שפּאָר, פּוֹן שיראך, הנס פראנק ואחרים), יש גם ויעבור בנו הרהור: „הנה כאן, לולא חסד-האלוהים, יכול זה להיות פלוני או אלמוני, ממנהיגינו, שרינו ואלופי-נראנו... הנה כאן, לולא חסד-האלוהים, יכול היה זה להיות אחד כמותך וכמוני אני“...

ש. ש.

ייסורי ורתר הצעיר

האמנם יכול עוד לב מי מאתנו להיכמר למקרא נידודי רגשותיו וייסורי אהבתו של אחד צעיר גרמני במחצית הראשונה של המאה ה-18 הקרוי ורתר, או, אם תרצו, וילהלם ירוולם, ומוטב, ביתר-פשטות — יהן-וולפגאנג גיתה? הנוכל שלא לגחך לנפשנו בקראנו ב„הקדמה“ הקצרה לרומן המכתבים המפורסם: „על-כרחם אתה רוח שים הערצה ואהבה לרוחו ולמידותיו, ועי-ניכם תרדנה דמעה על גורלו... ואת, נשמה כשרה, השרויה במצוקה כמוהו, שאבי תני-חומים מייסוריו“? כלום לא נהיה נוטים יותר להזדהות עם עמדה שפוטאה עוד לפני כמאה שנה על-ידי פרידריך אנגלס, שראה בוורתר רק „בכיון הווה, המייבב על מרחק הריחו שבין המציאות האזרחנית ובין אש-ליותו על דבר מציאות זו, שהן לא פחות אזרחניות?“

* פרופ' ג. מ. גילברט: יומן גירנברג; תירגם: א. אבן-זהר; עם הספר, 1961; 368 עמ'.

האינקוויזיטורים

„החושך יכסה ארץ” — כך נקרא הסיפור במקורו. בספר של האינקוויזיציה שורת אווירה קודרת של יראת-האלהות והשפלת האדם, הערצת הסמכות ודריסת החירות, קידוש הדוקטרינה והקעת חולשות אנוש כגון רחמים וידידות. בשם הקדושה דשים משרתי האינקוויזיציה בעקבם את האמת הפשוטה והולגרית שמשמעה אימות דברים כהויתם. האמת שלהם נועדה לשרת מטרת אלוהיות; על כן היא גמישה ביותר, ובשעת הצורך אף נוגדת את העובדות. עם זיוף האמת בא גם סילופם של מושגים פשוטים וטבעיים: ההלשנה נחשבת מעשה-גבורה, החוק לא יתואר בלי השלטת הפחד, השגאה מתקדשת בשם האהבה:

„הריני מתירא בראש-זראשונה ממשטמתי ומבוזי שלי”, אומר דיגו אחרי מעשה ההלשנה הראשון שלו.

„וכי מה הם הבזו והמשטמה שרוחשים לרע”, עונה לו טורקימדה, „האין הם שתי זרועותיה של אהבת הטוב?”

הפנסיה יעודה להביא אלי-אדמות את מל-כות-השמיים ולבער את הכפירה. בשם הייעוד מקימים משרתי האל את האינקוויזיציה ואת האוטו-דאפה, וממיתים במיתות משונות כל מי שמגלה נטיה כלשהי לחירות-הרוח. לגבי משרתיהם של האינקוויזיטורים הפקודה היא תחליף לכל המידות החיוביות: „אין זה מענייני ולא מענייניך. עניינינו הוא — להוציא פקודות לפועל”.

שנים הם גיבורי הספר. טורקימדה, האינ-קוויזיטור הגדול, איננו נבל; הוא אדם מפלצת בעקיבותו, בדקויותו, באמונתו, וב-הרגשת הייעוד שלו. לכאורה יש בו שלמות — מידה המעוררת משום-מה כבוד בלב רוב-רובם של בני-אדם. למעשה אישיותו מסובכת וטראגית יותר מכפי הנראה לעין. אישיותו של דיגו פשוטה יותר אלא שדרכו מורכבת יותר מדרך רבו: בנעוריו מעורר בו הדיכוי שנאה ומרד; אך מרדנות זו אינה אלא שגגת-נעורים. אין הוא יודע לנסח ולבסס את התנגדותו לעריץ אלא

האפשר להמציא לה ידענה. (אבי-שאל)

II אך כל אלה הם דברי הבל. כל מה שאני אומר כאן, אין בכחו לבטא אף קו אחד באישיותו. (קצנלבוג)

אך להג שומם הוא כל האמור כאן עליה, הפשטות עלובות, שאינן מביעות אף תו אחד משלה עצמה. (אבי-שאל)

III לשמוע מעל ההרים, בנהמת הורס, אנקתם המעומעמת של רוחות במעור-תיהם ויללתה המרה של עלמה המבכה אבירה, אהובה, שנפל ומצא מנוחתו תחת ארבע אבנים טחובות ומכוסות עשב. (קצנלבוג)

לשמוע מפאת ההר, מקרב שאגתם של פלגי היער, אנקת רוחין גוועת-למחצה ממערותיהם, ותאנלות הנערה המתייפחת עד-מוות אצל ארבע אבני-המצבה, כסר יות-הטחב ועטויות-העשב, של אהובה, האציל בחללים. (אבי-שאל)

אפילו השוואה חטופה מעין זו דייה להנחיי לנו את הרושם כי שני המתרגמים חטאו לה ליצירה, אחד המרבה ואחד הממעט, אחד בפשטנות-יתר ואחד בהכבדה שלא-בדין, ודאי, ייטיב הקורא לרוץ בנוסחו של מר קצנלבוג, אבל דומה שבטקסט מעין זה אין אנו בני-חורין להסתפק בכך. על-כל-פנים ברי לנו שצניעות-לשונו של ק. הופכת לו לרועץ, לצחחחות-לשון ממש, כשהוא נזקק למובאות משירי אוסיאן, שאותם מניחה לוטה לפני ורתר, כביכול בתרגומו שלו, של ורתר.

כאן יש להעדיף בפירוש את גירסתו של מר אבי-שאל, שבמקומות כאלה הוא נמצא כנראה בתוך ה„אלמנט” שלו.

י. ע.

* י. ו. גת: ייסורי ורתר הצעיר; תרגום: מיכאל קצנלבוג; הספריה הקלאסית, 1962; 142 עמ'.

** הנ"ל, בתרגום מרדכי אבי-שאל; ספרית פועלים / ספרי מופת, 1962.